

## ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Н. В. Попович

*Міжгірський медичний коледж  
ДВНЗ «Тернопільський національний медичний університет  
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»*

---

У статті проаналізовано засади формування світогляду підлітків щодо культури статевого виховання та організаційно-педагогічні умови в українських закладах освіти.

---

## ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL BACKGROUND OF SEXUAL EDUCATION IN UKRAINIAN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

N. V. Popovych

*Mizhhirsk Medical College  
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University*

---

The article analyzes the principles of formation of teenagers' attitude in relation to the culture of sexual education as well as organizational and pedagogical background in Ukrainian educational institutions.

---

**Вступ.** Статеве виховання – це складова виховного процесу, що є однією з передумов гармонійного статевого розвитку, здорове ставлення до питань статі та формування соціально схваленої статевої поведінки особистості. Мета статевого виховання – формування у підростаючого покоління гігієни, етики та культури статевого відносин. В українській школі статеве виховання існує. Проте наскільки воно ефективне та відповідає сучасним умовам розвитку особистості.

Статеве виховання має ґрунтуватися на використанні позитивного в людині, враховувати вимоги часу, принципи гуманізму та толерантності. Мета, завдання та принципи статевого виховання зумовлюють його зміст. Наразі немає єдиного підходу до розуміння змісту статевого виховання, оскільки це залежить від концепції, в межах якої його здійснюють [ 1].

Проте найрозгорнутішим було б таке визначення: зміст статевого виховання – це знання, уміння, навички та компетентності, що забезпечують здоров'я та моральність статевого життя особистості. Зокрема, це формування знань щодо змісту статевого виховання: ознайомлення з анатомо-фізіологічними особливостями статевого розвитку; виховання гігієни статі та

статевого життя; формування відчуття статі, соціальної відповідальності за статево поведінку, будови та функціонування статевих органів; дії гормонів, їх впливу на статевий розвиток та статеве життя; чоловічих та жіночих статевих циклів; фізіологічних та морфологічних змін в організмі з настанням пубертатного періоду (опис первинних та вторинних статевих ознак); чоловічих та жіночих статевих клітин; процесу зачаття нового життя тощо [2].

**Основна частина.** Основним показником ефективності статевого виховання в школі є рівень статевої культури та освіченості підлітків. Студентам коледжу поставили анонімне питання «Що Ви знаєте про секс?». Отримані результати: 47 та 21 % опитаних підлітків вказують на свій рівень обізнаності як вище середнього та високий відповідно. На противагу цьому близько половини педагогів та студентів визначає цей рівень тільки як задовільний. Попри це, майже всі опитані (95 % хлопців та дівчат) відзначають «статеві стосунки» як суто інтимні. Майже половина (47 %) хлопців вважає перерваний статевий акт засобом контрацепції, а для більшості знання про хвороби, що передаються статевим шляхом, обмежуються ВІЛ/СНІДом. Коли ж йдеться про збереження статевого

здоров'я школярами старших класів, то статистика також невтішна: 33 % хлопців та 44 % дівчат ніколи не відвідували уролога чи гінеколога відповідно. Хоча подібна байдужість може бути причиною проблем зі статевим здоров'ям у подальшому.

Майже 71 % опитаних педагогів та студентів вважають, що більшість інформації, яка стосується статі, підлітки черпають з інтернету, де ці відомості часто неточні, а інколи відверто неправдиві.

Ще одним значущим (для 60 % опитаних респондентів) джерелом інформації про статі та статеві стосунки є спілкування з друзями та однолітками. Знову ж таки об'єктивність та адекватність отримуваної таким чином інформації є сумнівною.

Вакуум недоінформованості повинен заповнити собою навчальний заклад, як це і зроблено в розвинутих країнах Заходу, де статеве виховання контролюється державою на рівні нормативних документів, навчальних (виховних) програм та планів [3].

В українській школі статеве виховання не виділяють як окремий напрям виховної діяльності, його здійснюють в межах навчально-виховного процесу [2].

Важливим питанням у межах статевого виховання є питання ранніх статевих зв'язків та абортів. Суспільство та навчальний заклад повинні виховувати в підростаючого покоління несхвалення подібних соціальних явищ [4].

Майже половина опитаних вважає переривання небажаної вагітності – припустимим. Аборти – серйозна соціальна проблема, а ставлення суспільства до них – індикатор моральної культури населення.

Найефективнішою, наразі, є спільна статево-виховна діяльність навчального закладу та спеціалізованих центрів (медичних чи центрів планування сім'ї). Подібні екскурсії та візити дуже ефективні в пізнавальному плані (надають максимально правдиву інформацію); протягом таких занять часто дають конкретні поради на настанови, які є достатньо цінними, оскільки кредит довіри до подібного фахівця з боку підлітків дуже високий [5].

Умовами ефективності статевого виховання є здійснення його відповідно до загальновиховних принципів, використання доцільних методів, засобів та форм [6].

Більше третини опитаних респондентів (34 %) зазначає, що інформації щодо статі та статевого стосунку вони не отримують взагалі. Проте майже така ж кількість респондентів цілком задоволені інформацією, яку отримують в навчальному закладі.

Такі неоднозначні оцінки можна пояснити тим, що кожен педагог має власний досвід організації статевого виховання в межах освітньої діяльності. Оцінювання важливості статевого виховання в різних навчальних закладах теж різні. Тому важливо, щоб у вирішенні цього питання ініціативу виявило профільне міністерство, яке позиціонувало б статеве виховання, як важливий його напрям і розробило єдині стандарти подібної виховної діяльності [4].

Програмні документи МОН України вказують на взаємозв'язок статевого та особистісного становлення. Проте у вітчизняній школі статеве виховання не є окремим напрямом виховання, а здійснюють епізодично в межах окремих навчальних курсів. Ефективність подібного підходу оцінюють неоднозначно, з одного боку, відсутність єдиного курсу зі статевого виховання не забезпечує єдиного та комплексного підходу, а з іншого, українське суспільство не готове до впровадження подібного курсу [6].

Виховання гігієни статі та статевих стосунків полягає у вихованні бажання вести здоровий спосіб життя як умову гармонійного статевого розвитку; виробленні вмій та навичок гігієни статевих органів; формуванні необхідних знань щодо використання засобів контрацепції; розширенні знань про небезпечні наслідки незахищеного сексу та абортів. Формування відчуття статі та соціальної відповідальності за статево поведінку полягає у наданні знань про психосоціальні відмінності чоловіка та жінки; вихованні любові до власного тіла та статі; поясненні поняття статевої зрілості та соціалізації особистості; поясненні ролі чоловіка та жінки у сучасному суспільстві; вихованні свідомого та відповідального ставлення до статевого стосунку. Зрозуміло, що навіть найкраща програма чи концепція статевого виховання буде неефективною, якщо вона не відповідає вимогам суспільства тієї чи іншої країни. Крім того, умовами ефективності статевого виховання є відповідність його загальним принципам виховання; здійснення його за допомогою доцільних форм, методів, засобів та прийомів [7].

Побоюючись передчасно сказати щось «зайве», школа фактично усунулась від вирішення питань, а якщо й розпочинає їх вирішувати, то робить це значно пізніше, ніж потрібно. Проте підлітки саме через надмірну цікавість вступають у ранні статево стосунки. А неосвіченість хлопця і дівчини з цих питань – одна із причин небажаних наслідків. Тому варто пам'ятати, що знання не можуть зашкодити. А. С. Макаренко зазначав, що оволодіння мінімумом необхідних знань,

пов'язаних із особливостями психіки статі, поведінки, є основою для вироблення переконань, що становлять підґрунтя моральності, тому необхідно виховувати у підлітків уміння володіти інстинктами статі, що пробуджуються, формувати усвідомлення високого призначення людини, відповідальність за інших людей, за здоров'я майбутньої сім'ї [9].

Зі статевим дозріванням зростає і зацікавленість підлітків питаннями міжстатевих стосунків. І хибною є тактика уникнення питань статевого виховання, замовчування та покарання дітей за непристойні, на думку старших, запитання. Відомо, що діти, які обізнані в питаннях статевих стосунків, отримують «моральний імунітет» щодо «освіти» вулиці або інших джерел інформації [8].

Виходячи із зазначеного, можна зробити висновки, що школа, як і батьки, фактично не займається статевим вихованням підлітків, не дає необхідних знань про морально-етичні норми міжстатевого спілкування. Низький рівень розвитку емоційної сфери призводить до проявів хибної дорослості, неприциповості у стосунках між хлопцем та дівчиною [6].

На жаль, через постійне скорочення годин шкільного компонента, теми, пов'язані зі статевим вихованням, у школах нашого міста або дають на самостійне ознайомлення, або вивчають їх оглядово. Часто ні вчителі біології, ні класні керівники психологічно не готові читати ці теми [3].

Співпраця навчального закладу з урядовими та неурядовими організаціями характеризується не-

систематичністю проведення заходів зі статевого виховання, непостійністю вибірки слухачів, тому часто результатом є епізодичні знання. На статево виховання, як і раніше, здебільшого впливають вулиця, телебачення, друкована продукція, яка майже завжди поширює примітивну спотворену інформацію про стосунки між чоловіком та жінкою [1].

Проте проблема обізнаності учнівської молоді щодо питань психології сімейних взаємин, психосексуального розвитку є однією з основних у старшому шкільному віці. Тому як вихід із цієї складної ситуації ми пропонуємо широке впровадження в освітній шкільний цикл програми з підготовки старшокласників до сімейно-шлюбних стосунків.

**Висновки.** Вдосконалення системи статевого виховання в українських закладах освіти можливе за виконання таких умов: закріплення статевого виховання як окремого напряму виховання на рівні управління освітою; розробки стратегії статевого виховання в українському навчальному закладі, конкретної методології його здійснення; відповідність змісту статевого виховання менталітету, проблемам та вимогам українського суспільства; поступовий та системний підхід в організації статевого виховання; організація статевого виховання як окремого напряму виховання в межах компетенцій соціального педагога; комплексний підхід до організації статевого виховання: охоплення не тільки підлітків та осіб групи ризику, а й батьків, педагогів, адміністрації та інших зацікавлених соціальних установ.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич В. Батькам про особливості морально-статевого виховання дітей підліткового віку / В. Бабич // Директор школи. – 2005. – № 2. – С. 21–24.
2. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМИ, 1998. – 204 с.
3. Бех І. Д. Проблеми методів виховання в сучасній школі / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 136–144.
4. Василенко О. Від теорії до практики статевого виховання школярів / О. Василенко // Рідна школа. – 2005. – № 4. – С. 32–36.
5. Гаубас С. М. Особливості статевого виховання дітей різного віку в сучасних умовах / С. М. Гаубас // Все для вчителя. – 2006. – № 1–2. – С. 22–25.
6. Гончаренко С. І. Гуманізація освіти як першооснова розбудови освітньої системи України / С. І. Гончаренко // Освіта. – 1994. – 30 листопада.
7. Гребенников И. В. Основы семейной жизни : учебное пособие для студентов педагогических институтов / И. В. Гребенников. – М. : Просвещение, 1991. – 158 с.
8. Ковалёв С. В. Психология современной семьи: информационно-методические материалы к курсу «Этика и психология семейной жизни» : книга для учителя / С. В. Ковалёв. – М. : Просвещение, 1998. – 208 с.
9. Макаренко А. С. Твори в 7-ми томах / А. С. Макаренко. – К., 1954. – Т. 4.

Отримано 02.04.19